

ДИЈАМАНТ: ХВАЛА ВАМ ЗА ДЕЦЕНИЈЕ ПОВЕРЕЊА

Изложба поводом 85 година од оснивања фабрике уља у Зрењанину

ИМПРЕСУМ

Издавач

Народни музеј Зрењанин
Суботићева 1

За издавача

Синиша Оњин

Аутор изложбе и каталога

Дејан Воргић

Стручни сарадници и помоћ у организацији изложбе

Сања Титин (Дијамант ДОО), Предраг Ненин (Дијамант ДОО)

Графички дизајн и припрема за штампу

Никола Васић (Студио Ди Мано ДОО)

Лектура и коректура текста

Бојана Петраш

Рестаурација и конзервација

Татјана Петровић, Ана Костадиновић Немет, Дијана Борош

Штампа

Sitoprint (Житиште)

Тираж

300

ДИЈАМАНТ: ХВАЛА ВАМ ЗА ДЕЦЕНИЈЕ ПОВЕРЕЊА

Изложба поводом 85 година од оснивања фабрике уља у Зрењанину

FABRIKA ULJA „BEOGRAD“ A. D.

ERSTE BANATER ÖLFABRIK A.-G.
Prva Banatska Tvornica Ulja A. D.
GROSSBETSCHKEGAK (Petrograd)

Зрењанин, септембар 2023.

ПОЧЕЦИ УЉАРСТВА У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ (ПЕТРОВГРАДУ)

Прву радионицу (уљарницу) за печење и пресовање олаја у Великом Бечкереку подигао је Немац Антон Милер око 1744. године. Током XIX и почетком XX века у граду је забележено постојање још најмање четири олајнице које су производиле уље из семена репице за потребе пољопривредних домаћинстава. Године 1858. постојала је и фабрика уља Јована Лихтентала, која је имала млин, две уљане пресе и машине за рафинисање уља. Капацитет фабрике кретао се око 200 акова уља у сезони. Након Јованове смрти 1865. године, фабрику наслеђује Макс Лихтентал. На основу огласа из Великобечкеречког недељника знамо да је фабрика производила уља за лампе и била је активна до 1869. године.

Наредна фабрика уља основана је тек 1916. године у близини железничке станице Бегеј, са капиталом од 10 милиона круна и циљем да се Балкански фронт и армије централних сила снабдевају машинским уљем и млинским производима. Фабрика под називом „Д. Д. за прераду кукуруза и фабрика уља“ је по броју екстрактора била међу највећим фабрикама тог доба. С обзиром на то да је током рата дошло до велике несташнице уља и масти, као и сировина за њихову производњу, фабрика је вршила високо учинковиту екстракцију из морских алги. Током 1917. и 1918. године произвела је 4.000 тона уља од морских клица. Током прве половине 20-их година XX века производила је годишње између 350 и 360 вагона лож-уља и других производа из уљане репице. Нажалост, услед економске кризе, губитка субвенција и бирократских проблема парни млин је престао да ради 1925. године, а наредне и уљара, која је у том тренутку запошљавала 18 службеника и 120 радника. По престанку рада компаније, грађевински објекти су након демонтирања машина постали својина Фабрике шећера. После Другог светског рата у њих се усељавају предузећа Силос (касније Житопродукт) и Фабрика намештаја „Жарко Зрењанин“.

Јануара 1937. године у Петровграду, основана је и „Задруга произвођача уљаних биљака“, чији је задатак био да обезбеди што повољнији пласман плодова уљаних биљака, заштита произвођача са подручја Дунавске бановине и унапређење производње уљарица. У то време, једина задруга те врсте у Југославији обухватала је 106 произвођача, док је на челу био поседник и инжењер агрономије Јован Јагодић. Један од циљева Задруге био је и подизање задружне фабрике уља у Петровграду капацитета од 300 вагона уља годишње, али услед јаке конкуренције, и непосредне опасности од избијања Другог светског рата на подручју Краљевине Југославије, до тога ипак није дошло.

Feinstes (2^a)
Moderateur - Lampen - Oel
welches gänzlich geruchlos und mit sehr schöner
weißer Flamme brennt, ist immer in bedeutender Quan-
tität vorrätig in der
Oel-Fabrik des Max Lichtenthal
in Gr.-Becskek,
Tomafcovager Waffe, Nro 1833,
und daselbst zu sehr billigem Preise zu haben.
➡ En gros Käufer werden entsprechend bevorzugt.

Оглас Фабрике уља Макса Лихтентала, 1865.

Извор: Gr(оњ)-BecskekerekerWochenblatt (Nro. 5), 4.2.1865, 39

ОСНИВАЊЕ И ОКУПАЦИЈА ФАБРИКЕ УЉА „БЕОГРАД“ У ПЕТРОВГРАДУ 1938—1946.

Иницијатор подизања фабрике уља у данашњем Зрењанину био је др Александар Шајовић, поседник из Српске Црње. Марта 1938. године, др Шајовић и други акционари упутили су молбу Министарству трговине и индустрије Краљевине Југославије да одобри оснивање Фабрике уља „Београд“ А.Д. у Петровграду. Након три месеца је стигао позитиван одговор из Министарства и током лета исте године приступило се куповини земљишта и прибављању свих потребних дозвола за подизање фабричких капацитета. У марту 1939. године почео је пробни рад, а 1. маја је добијена дозвола за употребу фабричке зграде. Пројекат је потписао, рођени Бечкеречанин, инжењер Лујо Турнер из Београда, док је извођач радова био предузимач Михајло Матерн из Петровграда. У току прве године рада фабрике произведено је 2.000 тона јестивог уља. Упоредо са градњом централног фабричког погона, подизани су различити магацини, сушара, као и административна зграда за канцеларије, која је добила употребну дозволу маја 1940. године. На почетку производње, фабрика је прерађивала 2,8 вагона сунцокрета, да би се до 1940. године овај број повећао на 4,2 вагона. Током ове године деведесет радника је дневно прерађивало 25 тона сунцокрета и производило 6 тона уља.

Успон фабрике привремено је зауставио почетак Другог светског рата. Окупатор је током јуна 1941. године променио власничку структуру компаније у корист немачке националне мањине, а потом и преименовао компанију у „Прва банатска фабрика уља А.Д.“. Фабрика је затим укључена у немачки привредни систем, а седиште је из Београда пребачено за Петровград. Даља унапређења фабричких погона догодила су се у другој години окупације, када је уграђена још једна нова преса, чиме је повећана могућност прераде на 60 тона дневно. У том тренутку, главни производи фабрике били су јестиво уље, масне киселине, сунцокретовете погаче и биљна уља за техничке потребе. Наредне године, нова управа извршава докапитализацију фабрике емитовањем нових акција, али је овај подухват био кратког даха. Већ крајем септембра, фабрика постаје стационар за рањене немачке војнике.

Непуних недељу дана након ослобођења Градски народноослободилачки одбор у Петровграду именује привремену управу (одбор) у фабрици, која је уз помоћ радника обновила производни циклус. Крајем новембра 1946. године решењем Владе Федеративне Народне Републике Југославије уљара је постала државно предузеће које мења назив у Фабрика уља „2. октобар“. Исте године, фабрика је произвела 3.645 тона јестивог и 650 тона техничког уља, радећи у надлежности Генералне дирекције прехранбене индустрије Југославије.

Некадашњи улаз у фабрички комплекс Фабрике уља

Фото-документација Дијамант ДОО

УСПОН ФАБРИКЕ УЉА „2. ОКТОБАР“ И НОВИ ПОГОН „БИМА“ 1946–1963.

Након стабилизације производње у фабрици после Другог светског рата кренуло се у нове инвестиције и даље ширење капацитета. Године 1947. изграђено је ново подно складиште, капацитета 600 вагона сунцокрета. Наредни подухват је био изградња и опремање нове рафинерије. За израду новог пројекта рафинерије 1949. године, задужен је био Биро за уљарство из Београда. Нова рафинерија, капацитета 50 тона, пуштена је у рад 1951. године, док је стара обављала посао предрафинације. Године 1950, из Фабрике шећера су преузета два котла већег капацитета. Средином педесетих почеле су припреме за нови инвестициони циклус, према плановима Пројектног завода „Србија – Пројект“ из Београда. У периоду од 1956. до 1958. изграђена су два магацина за уљану сачму, индустријски колосек до фабричке станице, магацин за јестиво уље, зграда са помоћним радионицама и техничким канцеларијама на спрату и други објекти који су потпуно променили слику и визуру фабрике.

Другог септембра 1950. године фабрика је предата на управљање радницима и изабран је Раднички савет. Асортиман фабрике се временом ширио, тако да је 1954. године прерађено 1.200 вагона рицинуса, док је око 50 вагона рицинусовог уља извезено у Енглеску. Године 1956, увезено је и 300 вагона кикирикија из Кине за потребе производње „Јестивог уља од Арашида“. Фабрика у међувремену почиње са промоцијом својих производа на сајмовима и 1960. учествује на Загребачком велесајму. Године 1962, са опремом увезеном из Француске (1960), завршена је нова точионица са првом аутоматском линијом за пуњење боца, капацитета 2.000 комада на сат.

Упоредо са развојем Фабрике уља „2. октобар“, маја 1954. године, у оквиру одељења такозване „мале уљаре“ у Скробари, под руководством инжењера Волфа започиње пробни рад на производњи уља од кукурузних клица, што је први такав пример на подручју Балкана. Из овог одељења настаје 1957. фабрика биљних масти „Бима“, која излази из оквира Скробаре, и наредне године постаје засебан погон у оквиру комбината „Серво Михаљ“. Уз помоћ инжењера Бертрама постигнута је 1958. године квалитетна производња 7.000 тона биљне масти. Погон 1962. године улази у састав Фабрике уља „2. октобар“ и започиње производњу биљне масти из сунцокретовог уља. „Бима“ непосредно пре интеграције у уљару за почиње и производњу јединственог „Евит“ уља, чија производња доживљава експанзију тек од 1962. године, када је произвођено и паковано више од 5.000 боца дневно. Исте године у заједничким капацитетима је произведено 11.393 тоне јестивог и 5.383 тоне техничког уља, као и 13.799 тона погаче, док је број запослених износио 596 радника. Почетком 1963. године долази до интеграције Фабрике уља „2. октобар“ у Индустријско-пољопривредни комбинат „Серво Михаљ“.

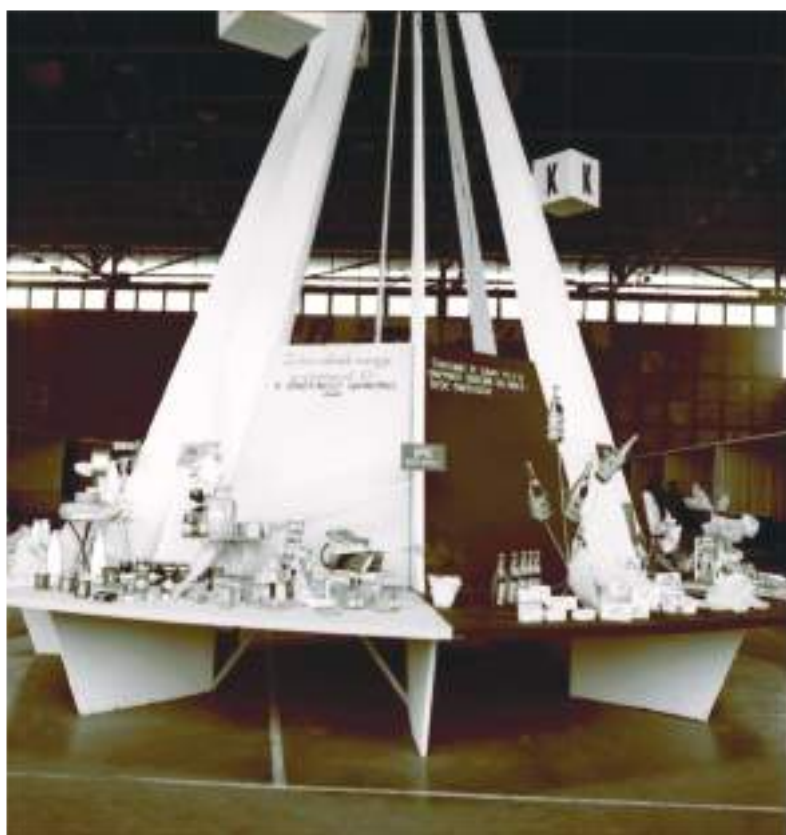

ФАБРИКА УЉА И БИЉНИХ МАСТИ У ОКВИРУ ИПК „СЕРВО МИХАЉ“ 1963–1973.

Непосредно по укључивању Фабрике уља и биљне масти у оквире Индустијско-пољопривредног комбината „Серво Михаљ“ извршена је 1964. године реконструкција рафинерије, коју је водио инжењер Иштван Мезеи, чиме је подигнут капацитет на 100 тона дневне рафинације сировог уља и утростручена производња јестивог уља у односу на 1960. годину. Реконструисана је и хидрирница у „Бими“, чиме је дуплирана и производња биљне масти. Јуна 1963. године, фабрика учествује на великој привредној изложби у Зрењанину, организованој у хали Медисон, а наредне године осваја прву велику захвалницу и признање – Награду ослобођења Зрењанина. У том тренутку фабрика је производила више од 14% комплетне производње јестивог уља у Југославији.

Даљи развој привремено је прекинуо велики пожар првог јануара 1965. године, када су изгорели погони за љуштење и пресовање сунцокрета. Пуних седам часова, преко 100 ватрогасаца са девет возила из Зрењанина и околине су се борили са разбукталом пламеном да би спасили фабрику од потпуног уништења. Штета је убрзо отклоњена, објекти реконструисани, а машине монтиране, тако да се наставак производње очекивао већ у марту месецу. Године 1967. зрењанинска фабрика уља и биљне масти је интегрисала Фабрику уља „Ољарна“ из Домжала крај Љубљане, на иницијативу из Словеније. Даље унапређење производње тицало се пре свега преласка на гас уместо угља као горива за котлове. Тако су на пример 1969. године монтирана два котла капацитета са по 12 тона паре на сат, који су наручени из Фабрике „Ђура Ђаковић“ из Славонског брода. Исте године завршена је и нова точионица са аутоматизованом линијом за пуњење 6.000 боца на час, а уводи се и нова боца за уље „Дијамант“, која је произведена у Српској фабрици стакла у Параћину.

Током 1970. године 967 радника је произвело 25.310 тона јестивог уља, увећавши годишњу производњу за 6.000 тона у односу на претходну годину. Велики помак у освајању нових производа и ширењу асортимана учињен је октобра 1971. године, када је у кругу Скробаре отворен погон за производњу маргарина са машинама из Енглеске. На основу уставних амандмана 1971. године, фабрика уља је постала Самостална организација удруженог рада у саставу ИПК „Серво Михаљ“. У складу са Законом о удруженом раду фабрика, крајем 1973. године мења свој статус и региструје се као Радна организација Индустија уља са три ООУР-а – „Дијамант“, „Бима“, „Ољарна“, и Радном заједницом као заједничком службом.

Фабрика уља и масти у оквиру штанда ИПК „Серво Михаљ“ на привредној изложби у Зрењанину, 1963.

Фото-документација Народног музеја Зрењанин

ИНДУСТРИЈА УЉА ЗРЕЊАНИН (СМ) - ООУР „ДИЈАМАНТ“ И ООУР „БИМА“ 1973–1990.

Нове организационе и правне околности у којима се наша Индустија уља Зрењанин нису пореметиле даљи развој предузећа. Године 1974. Изградња је нова точиона са линијом француске производње за пуњење ПВЦ боца максималног капацитета 8.000 комада на сат. Потом је 1976. године завршена реконструкција (изградња) нове рафинерије са повећањем капацитета на 200 тона по дану. Године 1977, интензивно почиње се ради и на изградњи фабрике сировог уља капацитета 600 тона дневне производње, која је завршена лета 1979. године са потпуно осавремењеним капацитетом и новим пресема Ернест Телман, екстракторима Роуздоус, љуштилицама домаћих произвођача и новим блок-котлом на гас фирме Минел. ООУР „Ољарна“ из Домжала 1977. године напушта Радну организацију индустрије уља.

Године 1978. прерађено је 79.659 тона сунцокрета и произведено 35.516 тона сировог и 37.950 тона јестивог уља. Исте године учешће фабрике у комплетној производњи јестивог уља у Савезној Федеративној Републици Југославији чинило је 18,2%. Свој максимум, са друге стране, „Бима“ ће достићи у периоду 1982–1983, када је њено учешће у производњи биљних масноћа у Југославији износило 25%. Временом долази и до стварања нових производа, па је тако развијен маргарин „Добро јутро“, у сарадњи са компанијом Колинска из Словеније, чија производња почиње 1980. године. Наредне године је почела производња чокомал маслаца за кондиторску индустрију, а нешто касније, 1988. године у „Бими“ почиње и производња мајонеза. Године 1986, произведено је 41.945 тона јестивог уља, што је била највећа производња једне фабрике у некадашњој Југославији.

Овај успешан период фабрике биће обележен и бројним наградама и признањима. Уљарини производи су добили три пута награду Златни победник Београда (1977, 1983, 1984), четири пута Златну медаљу за квалитет Новосадског сајма (1978, 1987, 1988, 1989), три пута медаљу за квалитет производа Загребачког велесајма (1977, 1978, 1979) и др. Што се тиче привредно-политичких награда неопходно је истаћи Првомајску награду Привредне коморе САП Војводине 1979. године и Повељу самоуправљања са плакетом Јосипа Броза Тита 1980. године. Ту су и две значајне локалне награде, и то Награда ослобођења Зрењанина за ООУР Индустија уља „Дијамант“ (1978) и ООУР „Бима“ (1988).

У периоду од 1982. до 1985. године завршен је нови монументални силос капацитета 22.000 тона сунцокрета или 40.000 тона житарица, који је потпуно променио визуру и силуету града. Ову својеврсну источну капију града извело је предузеће ГИК „Банат“. У оквиру силоса изградња је најсавременија сушара капацитета 900 тона на дан. Године 1987. почели су радови и на изградњи нових погона „Биме“ у кругу уљаре, који су завршени тек 1991. године. Укидањем Закона о удруженом раду 1990. године, фабрика уља фактички напушта ИПК „Серво Михаљ“ и врши пререгистрацију под називом Друштвено предузеће Индустија уља „Дијамант“. Том приликом регистровано је и обављање извозно-увозних и других послова, које су до тад обављале комбинатске службе.

Рекламни материјал Индустије уља „Дијамант“ – Зрењанин (СМ), око 1983. Вл. Дијамант ДОО

ИНДУСТРИЈА УЉА „ДИЈАМАНТ“ – ОД ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА ДО РЕГИОНАЛНОГ ЛИДЕРА

1990—данас

Године 1991. уљара врши пререгистрацију у ДД Индустрија уља „Дијамант“ у складу са Законом о предузећима и другим прописима. У том тренутку фабрика је имала више од 1.000 запослених, али ће се овај број услед рационализације, кризе и аутоматизације производње временом смањивати. Исте године почела је редовна производња хидрирнице и маргарина у новој „Бими“. Наредне године је проширена рафинерија новом линијом неутрализације, па је капацитет повећан на 400 тона дневне рафинације сировог уља. Исте године свечано је отворена и нова „Бима“ и проглашен почетак рада „Дијамант“ банке. Године 1994. кренула је производња емулгатора по лиценци израелске компаније „Адумина“, а 1996. је основан „Дијамант – аграр“ и завршена најсавременија ПЕТ линија за пуњење боца јестивим уљем.

Компанија 1997. године врши пререгистрацију у „Дијамант“ акционарско друштво (а.д.) за производњу уља, масти и маргарина. Исте године постигнута је рекордна производња рафинисаног уља од 56.344 тоне, док је само у ПЕТ боце напуњено 43,5 милиона литара јестивог уља „Дијамант“. Точење уља у стаклену амбалажу одржало се у фабрици све до краја деведесетих година. Извоз је у том периоду био оријентисан ка Пољској, Русији, Грчкој и Македонији. Даље освајање нових производа ишло је у правцу производње „Дијет“ маргарина (1998), различитих прелива и сосева (1999), али се део производних капацитета оријентише и на производњу хране за животиње (2001).

Током деведесетих расте број награда на домаћим и регионалним сајмовима, а компанија добија и значајна међународна признања, као што су: Међународна награда за храну и напитке 1997. године у Диселдорфу, Златна америчка награда за квалитет 1998. у Њујорку и Златни славолук – међународна награда за квалитет у Мадриду. Свакако подршка је увек стизала и са локала, тако да је компанији 1996. године уручена Награда града Зрењанина. Током времена, целокупна производња и производи су сертификовани по различитим стандардима као што су ЈУС ИСО 9002 (1997), Халал (2009) и Кошер (2015).

Од средине 2005. године фабрика уља је пословала у оквиру Агрокор групе, која је постала већински власник акција. Године 2011. изграђен је погон за примарну прераду уљарица и подно складиште капацитета 50.000 тона у које је уграђена најсавременија немачка технологија. Године 2021, одлуком Агенције за привредне регистре, уписан је пренос Агрокоровог удела компанији Дијамант на Фортенова групу, чиме је Фортенова група постала једини власник компаније са 100% удела. Одлука о промени правне форме из акционарског друштва (а.д.) у друштво са ограниченом одговорношћу (д.о.о.) донета је 23. августа 2021. године. Данас је компанија „Дијамант“ д.о.о. регионални лидер у производњи уља и биљних масти и запошљава 801 радника.

ДИЈАМАНТ И ДРУГА УЉА КАО БРЕНД (ПРИЛОГ 1)

Током педесетих година зрењанинска уљара није продавала брендирана јестива уља. Тада се производ једноставно звао (рафинирано) Јестиво уље или, ако је реч о специјалној врсти уља, као што је случај са примером од арашида (кикирикија), онда је то посебно наглашавано. Прекретница се десила 1959. године и о томе нас обавештавају новински чланци тог времена.

ЈЕСТИВО УЉЕ КОЈЕ ОСВАЈА

У Зрењанину се осејно мање конзумира свињска маси

Домаћице у Зрењанину у последње време кујују знајно мање маси нећо раније. Кланице се већ неко време не моћу начудићи овој појави. Испошавило се да су мноће домаћице прешле на Дијамант.

Шта је то Дијамант?

У ишћању је ново јестиво уље Фабрике уља „2. октобар” у Зрењанину.

Ево шта о томе каже Душан Појовић, директор фабрике:

— На тржишту се појавило тек пре два месеца. Иако трговинама испоручујемо 15.000 литара дневно, не можемо покрићи пошражњу. Дијамант јестиво рафинирано уље је добијено посебним пошћућком, пошћуно је прозирно и без мириса. Домаћице јако цене ова својсва новој јестивој уља; продаје се више од било којеј друћој јестивој уља, иако је скућље за 10 пошћо.

— Будући да је пошражња за њим у сшћалном порасћу, проширујемо поћон. Ускоро ћемо попроизводићи нову врстћу јестивој уља за децу поћод називом Евић.

Извор: Hodit az etolaj, MagyarSzó (4565. szám), 12.11.1959: 12.

Након брендирања јестивог уља од сунцокрета Дијамант, 1960. године се појавило и Евит уље од кукурузних клица. Временом Дијамант постаје синоним за комплетну зрењанинску фабрику, која на крају и преузима име уља за назив компаније. Дуго времена уља Дијамант и Евит остаће главна производна снага фабрике. Током осамдесетих година краткотрајно се производило мешано рафинисано уље Стандард, док је Евит уље остало у производном програму фабрике до друге половине деведесетих година. До развоја нових уља долази тек 2006. године са брендом Омегол, које је израћено од три врсте уља (од репице, сунцокрета и кукурузне клице), а до 2010. године појавило се и Медитеран – мешано јестиво биљно уље, које садржи 80% сунцокретовог и 20% маслиновог уља.

ФЛАША ЗА УЉЕ (ПРИЛОГ 2)

Године 1956. Фабрика уља „2 октобар“ из Зрењанина почиње да пакује уље за трговине у стаклене флаше, уместо дотад коришћених металних кантица и бачви. Предности овакве амбалаже биле су што је уље могло дуже да стоји у њој да не ужегне. Првобитни дизајн флаша је био једноставан са цилиндричном формом тела које се купасто сужава ка грлу.

Данас препознатљиву флашу за јестиво уље дизајнирао је 1968. године дизајнер Српске фабрике стакла из Параћина и примењени уметник Александар Портној (1941). Исте године, флаша је добила награду „Оскар за амбалажу“, коју су додељивали Центар за унапређење трговине и амбалаже при Трговачкој комори Словеније и Савезна привредна комора. Портнојева флаша у форми, као и многе друге тог времена, носи асоцијацију на женско тело. По средини је мидер увучена, због чега добро лежи у руци и не клизи. У горњем делу, на прелазу од рамена ка грлу, налазе се декоративна, увијена, валцована, пластична ребра.

Наредне године ово дизајнерско решење почиње да се примењује на новој аутоматизованој линији за точење флаша у Фабрици уља и биљних масти у оквиру ИПК „Серво Михаљ“. Током следећих тридесет година она ће се користити у погонима зрењанинске уљаре и постаће својеврсни синоним за уље „Дијамант“. Између осталог, флаша Александра Портноја постала је полазна основа и приликом дизајнирања ПВЦ боце за уље која је уведена у фабрици 1974. године на новој точионици. И ова нова, редизајнирана првобитна флаша, добила је југословенско признање за амбалажу и уз ситне измене остала је у употреби у зрењанинској фабрици све до данас.

ИНДУСТРИЈСКО НАСЛЕЂЕ УДАНАШЊЕМ КОМПЛЕКСУ ИНДУСТРИЈЕ УЉА „ДИЈАМАНТ“

Флаше за уље коришћене као амбалажа у периоду 1963–1973.

Фото-документација Народног музеја Зрењанин

Стаклена флаша коришћена као амбалажа од 1969., а пластична од 1974. године

Извор: Индустија уља Зрењанин, НИРО „Зрењанин“ – Зрењанин и НИШРО „Форум“ – Нови Сад, 1980

ИНДУСТРИЈСКО НАСЛЕЂЕ У ДАНАШЊЕМ КОМПЛЕКСУ ИНДУСТРИЈЕ УЉА „ДИЈАМАНТ“ ДОО (ПРИЛОГ 3)

Најстарији сачувани део фабричког погона из 1938/1939. године, у коме се првобитно налазио магацин за уље, рафинерија и канцеларија. Током времена функција објекта се мењала а данас се у њему налази лабораторија у приземљу и одељење информатике на спрату. На углу грађевине је оригинално клепетало, које је у прошлости означавало почетак и крај радне смене. Бочна фасада има натпис: Живео вођа и учитељ наших народа – друг Тито!

Зграда рафинерије, подигнута у периоду 1949–1951, у којој је вршена рафинација уља све до 1976. године. На челу фасаде се некада налазио натпис: Фабрика уља „2. октобар“. Објекат је данас у делимично измењеном и лошем стању.

Пресу за уље је произвела компанија МИАГ–Брауншвајг из Немачке у периоду 1939–1944. Првобитно се налазила у оквиру одељења за пресовање у основној погонској згради уљаре у Петровграду.

ОДАБРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Крчмар, Ф. *Наїрага ослобођења Зрењанина (1963–1993) и Наїрага їрага Зрењанина (1994–2020)*, Зрењанин: Зрењанин експлоратива ЗРЕКСПЛО, 2021.

Boljšoš, T. *Made in ZR*, Zrenjanin: Speed 023, 2020.

Odavić, M. et al. *IPK "Servo Mihalj" 1953-1990*, Zrenjanin: Istorijски архив Zrenjanin i NIP "Zrenjanin" A. D., 2011.

Radaković, D. i Sudarski, V. *60 dijamantskih godina*, Zrenjanin: Dijamant AD, 1998.

Šijački, Lj. *Privreda Banata između dva svetska rata*, Novi Sad: Filozofski fakultet (Institut za istoriju), 1987.

Zrenjanin '79: Opština i grad, Zrenjanin: NIRO Zrenjanin, 1979.

Čolić, D. Učešće Jevreja u razvoju privrede Banata – Prilozi za monografiju o Jevrejima u Banatu, u *Jevrejski istorijski muzej – Zbornik tom 4*, 111-191. Beograd: Jevrejski istorijski muzej, 1979.

Ilić, P. *65 godina Srpske fabrike stakla Paraćin*, SAF – Verona i BIGZ - Beograd, 1972.

Malbaški, Todor (ur.). *Zrenjanin*, Zrenjanin: Skupština opštine Zrenjanin, 1966.

Станојловић, А. (ур.). *Пеїровїтраг (Велики Бечкерек)*, Петровград: Штампарија Толицки Мартинов, 1938.

Прилози у новинама:

Тодоровић, Н. Уљара у Зрењанину ускоро ће прорадити пуним капацитетом, *Борба* (бр. 27), 29.1.1965: 5.

Тодоровић, Н. Велики пожар у комбинату „Серво Михаљ“, *Борба* (бр. 2), 4.1.1965: 8.

K. G. Megjelenik az Evit etolaj, *Magyar Szó* (4633. szám), 3.2.1960: 12.

S. L. Miért nincs minden noviszádi üzletben palackozott étolaj?, *Magyar Szó* (3812. szám), 14.9.1956: 8.

K. G. Hodit az etolaj, *Magyar Szó* (4565. szám), 12.11.1959: 12.

Организовање произвођача уљарица у Војводини: Биће подигнута задружна фабрика, *Време* (бр. 5392), 19.1.1937: 8.

Ahogy a Vajdaságban a válságot szanálják, *Bácsmegeyi Napló* (162. szám), 13.6.1926: 5.

Извори:

Архива компаније Дијамант ДОО

СКРАЋЕНИЦЕ:

АД – Акционарско друштво

БИГЗ – Београдски издавачки графички завод

ГП – Графичко предузеће

ДОО – Друштво са ограниченом одговорношћу

ИЛЗО – Индустрија личне заштитне опреме

ИПК – Индустријско пољопривредни комбинат

НИГРО – Новинско-издавачка графичка радна организација

НИШРО – Новинско-издавачка штампарска радна организација

СФС – Српска фабрика стакла

НИП – Новинско издавачко предузеће

ЗРЕКСПЛО – Зрењанин Експлоратива

ПЕТ – Полиетилен-терефталат

ГИК – Грађевинско индустријски комбинат

ООУР – Основна организација удруженог рада

ДД – Деоничарско друштво

СМ – Серво Михаљ

ЈУС – Југословенски стандард

ПВЦ – Поливинилов хлорид

1946 – 1963.

кат. бр. 5

1946 – 1963.

кат. бр. 6

1963 – 1974.

кат. бр. 14

1978.

кат. бр. 18

1984.

кат. бр. 30

1993.

кат. бр. 41

1993.

кат. бр. 42

1994.

кат. бр. 43

1997.

кат. бр. 44

КАТАЛОШКИ ПОДАЦИ

1. КЊИГА (Хемија и технологија уља, масти и воскова), произв. 1929.
Ориг. Chemie und Technologie der Öle, Fette und Wachse – Allgemeiner Teil
Штампање и корицење (Ханс Хелер, изд. С. Хирцел, Лајпциг)
Печатирање: Фабрика уља „Београд“ А. Д. (1938–1941)
Пречник: 25 / 18 цм
Власништво: Дијамант ДОО
2. ПЛАН (пројекат магацина и сушнице Фабрике уља „Београд“ у Петровграду), произв. 1938.
Цртеж на папиру
Печатирање: Фабрика уља „2. октобар“ (1946–1963)
Пречник: 75,5 / 58,5 цм
Власништво: Дијамант ДОО
3. РАЧУН (Прва Банатска Творница Уља А. Д. – Петровград), произв. 1941.
Штампа на папиру; рукопис и печатирање; таксене марке (Петровград)
Пречник: 20,7 / 29,2 цм
Власништво: приватно (Петар Попов)
4. АКЦИЈЕ (Прва Банатска Творница Уља А. Д. – В. Бечкерек / Петровград; 10 ком), произв. 1944.
Штампа на папиру; рукопис
Пречник: 23 / 15,5 цм (2 стране)
Власништво: приватно (Петар Попов)
5. ЕТИКЕТА (за флашу Јестивог уља), произв. 1946–1963.
Офсет штампа на папиру
Пречник: 13,6 / 9,1 цм
Власништво: приватно
6. ЕТИКЕТА (за флашу Јестивог уља од Арашида), произв. 1946–1963.
Офсет штампа на папиру
Пречник: 8,5 / 13,3 цм
Власништво: приватно
7. КОЛЕКЦИЈА (уљаних производа; узорци), произв. 1951.
Поклон Јосипу Броз Титу од Фабрике уља „2. октобар“ из Зрењанина
Дрво (резање, склапање, интарзија), тканина, боцице (пресо-дувано стакло; стаклара Храстник)
Пречник: 32 / 42,3 цм
Власништво: Музеј Југославије
8. ФОТОГРАФИЈА (Делегација уљаре са Јосипом Брозом Титом у Белом двору), произв. 1954.
Црно-бела техника; каширано на картону
Пречник: 17,9 / 12,9 цм
Власништво: приватно (Предраг Ненин)
9. ПАНО (рекламни за Јестиво уље Дијамант), произв. 1960. (око)
Офсет штампа; каширано на картону; нитовано (сигн. „БЗ“; ГП Будућност – Зрењанин ?)
Пречник: 35 / 50,7 цм
Власништво: Дијамант ДОО
10. ФОТО-КОЛАЖ (Раднички савет фабрике 1960–1962), произв. 1962.
Цртан и осликан пано са аплицираним фотографијама (Зрењанин); накнадно урамљен
Пречник: 150,5 / 111 цм
Власништво: Дијамант ДОО
11. КАТАЛОГ ПРОИЗВОДА (ИПК Серво Михаљ), произв. 1963–1965.
Офсет штампа; корицење (Новинско пропагандна установа „Зрењанин“ и ГП „Будућност“ - Зрењанин)
Пречник: 25 / 25 цм
Власништво: Музеј Југославије
12. ФОТОГРАФИЈА (Евит уље на сајму), произв. 1963–1970.
Црно-бела фотографија на папиру
Пречник: 24 / 18 цм
Власништво: Народни музеј Зрењанин

13. ФОТОГРАФИЈА (Евит и Дијамант уље у амбалажи), произв. 1963–1970.

Колор фотографија на папиру

Пречник: 24 / 18 цм

Власништво: Народни музеј Зрењанин

14. ФЛАША (за уље Дијамант), произв. 1963–1974.

Пресо-дувано стакло на аутоматизованој машини (СФС - Парафин)

Офсет штампа, налепљена, папирна етикета

Висина: 25,5 см

Власништво: Дијамант ДОО

15. ПАКОВАЊЕ (маргарин Дијамант), произв. 1973–1978.

Офсет штампа на алуминијумској фолији (сигн. фра)

Пречник: 10 / 5,5 цм

Власништво: Дијамант ДОО

16. ФОТОГРАФИЈА (Точионица Индустрије уља Зрењанин), произв. 1974–1980.

Колор фотографија; каширана на лиму (СГ – Фото студио Нови Бечеј)

Пречник: 50 / 50 цм

Власништво: Народни музеј Зрењанин

17. МАКЕТА (Индустрија уља – ИПК Серво Михаљ), произв. 1975. (око)

Резано и перфорирано дрво; накнадно склапано и бојено

Пречник: 72,5 / 116,2 цм

Власништво: Дијамант ДОО

18. ЕТИКЕТА (за флашу уља Дијамант), произв. 1978.

Офсет штампа на папиру (сигн. „БЗ“; ГП Будућност – Зрењанин ?)

Пречник: 8,5 / 9,5 цм

Власништво: Дијамант ДОО

19. БРОШУРА (ИПК Серво Михаљ), произв. 1978.

Офсет штампа; корицење („Туристичка штампа“, Београд)

Пречник 21 / 21 цм

Власништво: Музеј Југославије

20. ПАКОВАЊЕ (поклопац за пластичну кутију / маргарин Евит), произв. 1978–1990.

Офсет штампа на алуминијумској фолији (Полетиленка – Бихаћ)

Пречник: 12,6 / 12,3 цм

Власништво: Дијамант ДОО

21. ПАКОВАЊЕ (поклопац за пластичну кутију / маргарин Дијамант), произв. 1978–1990.

Офсет штампа на алуминијумској фолији (Полетиленка – Бихаћ)

Пречник: 12,5 / 13,7 цм

Власништво: Дијамант ДОО

22. КУТИЈА (за биљни мрс Дијамант – 7 кг), произв. 1978–1990.

Штампа на пресованом лиму (Лимпродукт ЛП – Нови Сад)

Пречник: 23,2 цм; висина: 23,7 цм

Власништво: приватно

23. КУТИЈА (за биљни мрс Дијамант - 2 кг), произв. 1978–1990.

Штампа на пресованом лиму (Лимпродукт ЛП – Нови Сад)

Пречник: 13 цм; висина: 20 цм

Власништво: Музеј Југославије

24. БРОШУРА (60 рецепата лаких јела), произв. 1979.

(Индустрија уља / Индустрија прерађевина од кукуруза – ИПК „Серво Михаљ“)

Офсет штампа; корицење (НИРО „Зрењанин“ – Зрењанин; „Форум“ – Нови Сад)

Пречник: 15 / 20 цм

Власништво: Дијамант ДОО

25. ФЛАША (за уље Дијамант), произв. 1980.

Пресо-дувано стакло на аутоматизованој машини (СФС - Парафин; диз. Александар Портној)

Офсет штампа, налепљена, папирна етикета (АД Графика ?)

Висина: 27 цм

Власништво: приватно

26. БРОШУРА (Индустрија уља Зрењанин – СМ), произв. 1980.
Офсет штампа; корицење (НИРО „Зрењанин“ – Зрењанин и НИШРО „Форум“ – Нови Сад)
Пречник: 14,5 / 20,5 цм
Власништво: Дијамант ДОО

27. КЊИЖИЦА СА РЕЦЕПТИМА (Ново на тржишту; ИПК Серво Михаљ), произв. 1980–1985.
Офсет штампа; корицење (НИП „Дуга“ и БИГЗ – Београд)
Пречник: 19,1 / 15 цм
Власништво: Музеј Југославије

28. КУТИЈА (за флаше уља Дијамант; 15 ком.), произв. 1980–1990.
Штампа на картону; сечење и склапање
Ширина: 48 цм; висина 29 цм
Власништво: приватно

29. ДЕКЛАРАЦИЈА (за џак; Млевена љуска од сунцокретовог семена), произв. 1980–1990.
Офсет штампа на папиру (ГП Будућност - Зрењанин)
Пречник: 12,5 / 7 цм
Власништво: Дијамант ДОО

30. ФЛАША (за уље Стандард), произв. 1984.
Пресо-дувано стакло на аутоматизованој машини (СФС Парафин; диз. Александар Портној)
Офсет штампа, налепљена, папирна етикета
Висина: 27 цм
Власништво: Музеј Југославије

31. ОГЛАС (Регистар југословенске привреде), произв. 1985.
Офсет штампа; корицење (НИГРО „Привредни преглед“ - Београд)
Пречник: 20,3 / 29 цм
Власништво: Народни музеј Зрењанин

32. УНИФОРМА (радна), произв. 1985–1991.
Делови: сукња на преклоп (1985), бели мантил (1991), боросане (Борчанка)
Кројена и шивена тканина; пластична пресована дугмад
Власништво: Дијамант ДОО

33. УНИФОРМА (радна; јакна), произв. 1988.
Кројена и шивена тканина; пластична пресована дугмад (ИЛЗО „Махњача“ – Жепче)
Висина: 82 цм
Власништво: Дијамант ДОО

34. ФЛАША (за уље Дијамант), произв. 1989.
Пресо-дувано стакло на аутоматизованој машини (СФС Парафин; диз. Александар Портној)
Офсет штампа, налепљена, папирна етикета
Висина: 27 цм
Власништво: Дијамант ДОО

35. ПАКОВАЊЕ (маргарин за лисната теста Дијамант), произв. 1990–1997.
Офсет штампа на алуминијумској фолији (Типопластика – Горњи Милановац)
Ширина: 12,3 цм; висина: 4,1 цм
Власништво: Дијамант ДОО

36. ПАКОВАЊЕ (маргарин за лисната теста Дијамант), произв. 1990–1997.
Офсет штампа на алуминијумској фолији (Типопластика – Горњи Милановац)
Ширина: 12,3 цм; висина: 4,1 цм
Власништво: Дијамант ДОО

37. ПАКОВАЊЕ (деликатес маргарин Дијамант), произв. 1990–1997.
Офсет штампа на алуминијумској фолији (Типопластика – Горњи Милановац)
Ширина: 12 цм; висина: 4,1 цм
Власништво: Дијамант ДОО

38. КЕСИЦА (за мајонез Евит), произв. 1991–1997.
Штампа на пластичној фолији (Типопластика – Горњи Милановац)
Пречник: 16 / 13,1 цм
Власништво: Дијамант ДОО

39. КЕСИЦА (за мајонез Дијамант), произв. 1991–1997.
Штампа на пластичној фолији (Типопластика – Горњи Милановац)
Пречник: 16 / 12,9 цм
Власништво: Дијамант ДОО

40. БРОШУРА (Д. Д. Индустрија уља Зрењанин), произв. 1991–1997.
Офсет штампа (дизајн и штампа: БМГ)
Пречник: 22 / 31 цм
Власништво: Дијамант ДОО

41. ЕТИКЕТА (за флашу уља Дијамант), произв. 1993.
Офсет штампа на папиру (сигн. „БЗ“; ГП Будућност – Зрењанин ?)
Пречник: 8,5 / 9,5 цм
Власништво: Дијамант ДОО

42. ЕТИКЕТА (за флашу уља Евит), произв. 1993.
Офсет штампа на папиру (сигн. „БЗ“; ГП Будућност – Зрењанин ?)
Пречник: 8,5 / 9,5 цм
Власништво: Дијамант ДОО

43. ЕТИКЕТА (за флашу уља Евит), произв. 1994.
Офсет штампа на папиру
Пречник: 8,5 / 9,5 цм
Власништво: Дијамант ДОО

44. ФЛАША (за уље Дијамант), произв. 1997.
Пресо-дувано стакло на аутоматизованој машини (СФС Парафин; диз. Александар Портној)
Офсет штампана, налепљена, папирна етикета
Висина: 27 цм
Власништво: Дијамант ДОО

45. ПАКОВАЊЕ (маргарин Дијамант), произв. 1997.
Офсет штампа на алуминијумској фолији (Типопластика – Горњи Милановац)
Ширина: 12 цм; висина: 4,1 цм
Власништво: Дијамант ДОО

46. ФЛАША (за уље Евит), произв. 1998.
Пресодувана пластична маса на аутоматизованој машини
Офсет штампана, налепљена, папирна етикета
Висина: 28,5 цм
Власништво: Дијамант ДОО

47. КУТИЈА (за маргарин Добро јутро: млечни софт), произв. 2000–2006.
Пресована пластична маса са штампом
Пречник: 10,2 цм; висина: 5,6 цм
Власништво: Дијамант ДОО

48. ФЛАША (за уље Дијамант), произв. 2003–2006.
Пресо-дувана пластична маса на аутоматизованој машини
Офсет штампана, налепљена, папирна етикета
Висина: 28 цм
Власништво: Дијамант ДОО

49. КУТИЈА (за маргарин Добро јутро: млечни), произв. 2006–2010.
Пресована пластична маса са штампом
Пречник: 10,2 цм; висина: 5,7 цм
Власништво: Дијамант ДОО

50. ФЛАША (за уље Дијамант), произв. 2008.
Пресо-дувана пластична маса на аутоматизованој машини
Офсет штампана, налепљена, папирна етикета
Висина: 28,5 цм
Власништво: Дијамант ДОО

51. ПЕХАР (Велики шампионски; са 89. Међународног пољопривредног сајма у Новом Саду), 2022.
Пресовани и ливени метал и пластика; позлата и гравирање
Висина: 45 цм
Власништво: Дијамант ДОО

52. НАГРАДА (шампион квалитета у групи производа; са 90. Међународног пољопривредног сајма у Новом Саду), 2023.
Пресовани и ливени метал и пластика; позлата и гравирање
Висина: 21 цм
Власништво: Дијамант ДОО

ДИЈАМАНТ: ХВАЛА ВАМ ЗА ДЕЦЕНИЈЕ ПОВЕРЕЊА

Аутор и организатор се захваљује следећим лицима на
несебичној помоћи у реализацији изложбе и каталога:

Ана Божић (Зрењанин)
Анастасиа Цветковић Чучулус (Дијамант ДОО)
Аранка Балинт (Историјски архив Зрењанин)
Богдан Стојиљковић (Дијамант ДОО)
Бојана Петрашек Дунђерски (Дијамант ДОО)
Владимир Антонић (Дијамант ДОО)
Владимир Миловић (Дијамант ДОО)
Гордана Јанков (Дијамант ДОО)
Данијел Вршка (Зрењанин)
Драган Живковић (Дијамант ДОО)
Марко Мићевић (Народни музеј Зрењанин)
Петар Попов (Зрењанин)
Радован Цукић (Музеј Југославије)
Сања Врзић (Народни музеј Зрењанин)
Синиша Оњин (Народни музеј Зрењанин)
Филиппос Нанопоулос (Дијамант ДОО)

ИЗЛОЖБА ПОВОДОМ 85 ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА ФАБРИКЕ УЉА У ЗРЕЊАНИНУ

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

665.3:658.115(497.113 Zrenjanin)"1938/2023"(083.824)

ВОРГИЋ, Дејан, 1979-

Дијамант : хвала вам за деценије поверења : изложба поводом 85 година од
оснивања фабрике уља у Зрењанину / [аутор изложбе и каталога Дејан Воргић].
- Зрењанин : Народни музеј, 2023 (Житиште : Sitoprint). - 16 стр. : илустр. ; 30 cm

Податак о аутору преузет из колофона. - Тираж 300.

ISBN 978-86-85961-88-5

а) Индустија уља "Дијамант" (Зрењанин) -- 1938-2023 -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 123870729

www.muzejzrenjanin.org.rs

www.dijamant.rs